

N:o 7.

Ank. till Riksd. kansli den 18 april 1899, kl. 12 midd.

*Första Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 7,
i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen
i fråga om inrättande af förliknings- och skiljenämnder
i tvister mellan arbetare och arbetsgifvare.*

Till utskottets handläggning har hänvisats en inom Första Kammar-
ren af herr *Olof Björklund* med flere väckt motion, n:o 32, i hvilken
motionärerna hemställa, att Riksdagen måtte genom skrifvelse till Kongl.
Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten af en lagstiftning i fråga
om förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare samt
om framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning häraf
må synas påkallade.

Inom Andra Kammarerna hafva dels herr A. H. Göthberg väckt en
motion, n:o 118, med enahanda yrkanden, och dels herrar David Bergström
med flere i motion n:o 209 föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till
regeringen anhålla om utredning, i hvad mån en ändamålsenlig lagstiftning
till biläggande af rätts- och intressetvister mellan arbetare och arbets-
gifvare må genom utveckling af gällande eller antagande af ny lag kunna
vinnas samt om framläggande för Riksdagen af de förslag, hvartill denna
utredning kunde föranleda.

I den till utskottet hänvisade motionen anföres:

»Under den närmaste tiden hafva å industriens fält — särdeles inom
sågverksrörelsen i Norrland — inträffat vissa tilldragelser, som fäst all-

mänhetens blickar och uppmärksamhet vid sig. Det är den flere gånger förut förda, men icke fullt nedlagda striden mellan de båda viktiga faktorerna i storindustrien, kapital och arbete, som åter blossat upp. Visserligen har striden nu öfverskridit gränserna för den ekonomiska intressesferen, men det är ögonskenligt, att tvisteämnet är en frukt af forna intressebrytningar och därför, om det får utveckla sig, kan komma att medföra känbara och oberäkneliga följder för endera eller båda parterna.

A ena sidan vill nu arbetsgifvaren göra sig fri från det tryckande och orättmätiga tvång, som ett starkt utveckladt föreningsväsende inom arbetarelagren lagt eller sträfvar att lägga på honom, och i tid skydda sig mot de djupa ingrepp i sin verksamhet, som han ser hota från håll utom egna arbetarekretsar; och å andra sidan söka arbetarne med all magt häfda den ställning i ekonomiskt och äfven i socialt hänseende, de vunnit genom en på en utpreglad samhörighetskänsla hvilande sammanslutning till gemensamt bästa; och de hålla högt sin rätt att, utan någon som helst påverkan från arbetsgifvarne, få bestämma, om och på hvad sätt de skola ställa sig under föreningsväsendet eller icke.

Huru striden, såsom den nu gestaltat sig, skall aflöpa, är icke lätt att förutsäga, men det kan förutes, att den skall lemna svårläkta sår efter sig, och att, om den ena parten nödgas vika, lugnet icke skall blifva långvarigt, utan räcka endast till dess den förlorande finner sig hafva hemtat de krafter eller vunnit den ställning eller det understöd från utomstående, som ingifva honom förhoppning om att återtaga hvad han förlorat och kanske äfven derutöfver tillkämpa sig en förmån till den andres nackdel.

Att ingå i bedömandet af frågan om det mer eller mindre berättigade i de anspråk, som från de skilda sidorna framföras och som man söker få främjade med kraftmedel, ligger utom ändamålet med den hemställen, här nedan kommer att göras; och det är äfven vanskligt att uttala sig derom, då fordringarna ställas olika i de särskilda förvecklingar, som yppats mellan arbetsgifvare och arbetare, och äfven få vexlande utseende under olika belysningar. Men det må framhållas, hvilket äfven ligger i öppen dag, att, derest de beklagliga intressetvisterna mellan arbetsgifvare och arbetare icke varda utjemnade med lugn eftertanke och noggrant afvägande af båda parternas billiga och befogade kraf, de skola, såsom de ock hittills flerstädes gjort, urarta på ett sätt, som medför starka rubbningar i vårt uppblomstrande näringslif och omfattande förluster för såväl arbetsgifvare som arbetare, samt äfven störande inverka på samhällets lugn och jemna utveckling. Stridigheterna skola svårligen hållas inom sina egentliga ramar, utan sträcka sina verkningar vidt derut-

öfver. En sådan uppfattning vinner stöd deri, att arbetarne för att nå syftet, frigörelse från arbetsgifvarnes verkliga eller förmenta öfvervalde, ej sällan tillgripa våldsamma medel af sådan art, som uppenbarligen innebär den djupaste kränkning af den personliga rättigheten att fritt bestämma öfver sin arbetskraft, och i den omständigheten, att de arbetareorganisationer, hvilka öfvertagit en ledande rol i tvisterna, utgöra härdar för politiska grundsatser och åskådningssätt, som fordra fullkomligt uppbyggande af de åldriga grundvalarna för vår samhällsbyggnad.

Ställningen mellan arbetsgifvare och arbetare är mångenstädes af allvarlig natur, och fara är för handen, att äfven å ställen, der förhållandet ännu är godt, af ganska obetydliga anledningar schismer skola uppväckas, hvilka icke blifva lätta att undanröjda, utan att i sinnena skall qvarblifva en bitterhet, som vid lägligt tillfälle tager sig utbrott.

För dessa nu anmärkta företeelser inom industrien böra statsmagterna icke sluta ögonen till, utan följa dem med uppmärksamhet och söka i den mån, det sig göra låter, om icke förebygga uppkomsten deraf, dock mildra verkningarna, så att dessa ej förlama näringslifvet, sprida oro inom samhällskroppen samt draga fattigdom och betryck inom hem, der förut förnöjsamhet och burgenhet varit bofaste.

Hvarest de bästa och verksamaste medlen härför äro att finna, våga vi icke yttra oss om, men vi hysa den förhoppning, att, derest parterna bereddes tillfälle att på ett lätt och ändamålsenligt sätt draga sina tvister under pröfning af utaf dem valda förtroendemän, till hvilkas sakkunskap, redbarhet och goda vilja de hade tilltro, många konflikter skulle redan i begynnelsen utplanas till båtnad och tillfredsställelse för båda parterna. Med säkerhet skulle den, som i mer eller mindre mån blefve förlorande, finna sig deri med större jernmod, än om den ena partens tillfälliga öfverlägsenhet finge falla utslaget. Förtroendet till en sådan anordning skulle utan tvifvel höjas, om statsmagterna ville gifva den sitt understöd i en eller annan form.

Dylika medel för arbetskonflikters slitande äro icke opröfvade. De hafva, tillkomna på frivillighetens väg, här i landet på flera ställen med god framgång användts, och i flera främmande länder, der lagstiftningen gifvit dem en fast och tillitsväckande form — såsom i skiljedomstolar eller förlikningsnämnder — lära goda resultat deraf visat sig. Vi anse därför, att utlandets föredöme och erfarenheten inom landet böra mana till undersökning, huruvida icke äfven här idén om förliknings- och skiljenämnder lämpligen bör komma till användning.»

Tvister mellan arbetsgifvare och arbetare, arbetstvister, kunna vara af två slag: de, som röra sig om träffade, och de, som röra sig om framtida arbetsaftal. I de förra är det fråga om tolkningen af villkoren i ett redan ingånget aftal, i de senare om att uppgöra villkoren för ett nytt. I det förra fallet föreligger en rättsfråga (t. ex. om hvilken lön blifvit utfäst eller huru mycket är oguldet), i det senare en intressefråga (t. ex. hvilken aflöning bör för framtiden gälla, om någon förändring inom fabriken skall ske, om en förman eller arbetare skall afskedas eller återtagas i arbete o. s. v.)

Tvister af det förra slaget, rättstvister, afdömas af domstol, vare sig allmän domstol eller någon specialdomstol. I vissa länder finnas för pröfning af sådana tvister mellan arbetsgifvare och arbetare särskilda näringsdomstolar. Så finnas i Frankrike »Conseils de prud'hommes», som bestå till lika antal af arbetsgifvare och arbetare, hvartill komma president och vice president, utsedde af medlemmarne.

Intressetvister kunna naturligtvis icke blifva föremål för domstolarnes behandling. En domstol kan endast afgöra hvad som är aftaladt, aldrig hvad som skall aftalas. Bilägges ej en sådan tvist, blifver följden vanligen nedläggande af arbetet, antingen af arbetarne: strejk, eller af arbetsgifvarne: stängning (lock-out). Då arbetareorganisationer förena sig om att förhindra, att visst slag af arbete eller allt arbete utföres för någon viss arbetsgifvare, kallas sådant blockad.

Hvartdera slaget af arbetets nedläggande medför betänkliga förluster för begge sidorna. Arbetarne förlora, medan arbetets nedläggande varar, arbetslönen och kunna slutligen förlora sina platser. Arbetsgifvarne förlora under tiden inkomsten af sina verk. Äfven om ganska allmänt är, att leveransaftal slutes under vilkor, att strejk utgör ursäkt för underlåtenhet att fullgöra beställningen, är deras äfventyr dock stort: så kunna råämnen, som ej i rätt tid användas, förstöras. I större skala kunde nedläggandet af arbetet inom en viss yrkesgren föranleda, att köparne för tillgodoseende af sina behof vände sig till annat land och att derigenom industrien i det land, der arbetet blifvit nedlagdt, förlorar tillfälle till afättning af sina tillverkningar.

För biläggande af intressetvister mellan arbetsgifvare och arbetare hafva bildats organisationer med uppgift att förlika de stridande antingen genom träffande af ny öfverenskommelse eller genom en skiljedom, som innefattar förslag till en sådan. Dylika finnas under olika namn och olika sammansättning i Storbritannien och Irland, der den första »Board of arbitration and conciliation» år 1860 bildades genom fabrikanten, sedermera handelsministern A. J. Mundella, i vissa af de brittiska kolonierna, i Tysk-

land, Frankrike, Italien, Nederländerna, Belgien och Nordamerika. På vårt språk hafva de kallats förliknings- och skiljenämnder.

I allmänhet är förlikningsnämnden en ständigt bestående institution, i hvilken, förutom möjligtvis andra, arbetsgifvare och arbetare ingå till lika antal. I vissa länder skall förlikningsnämnden med eller utan förändring äfven fullgöra befattningen såsom skiljedomstol. I England t. ex. kan en särskild skiljedomare utses. I de flesta länderna är deltagandet i förhandlingarna likasom skiljedomens verkan beroende på parternas fria vilja. Dock finnas äfven länder, der förhandlingarna pågå i trots af ena sidans uteblifvande, och skiljedomen kan genom rättsmedel för viss tid bringas till verkställighet.*

Likasom lagstiftningen i ämnet är synnerligen vexlande i olika länder, så har äfven dess verkan varit i skilda länder olika. Hvad särskildt England vidkommer, synes förliknings- och skiljenämndsväsendet och särskildt den s. k. conciliation act af 1896 hafva gynnsamt verkat till förekommande och biläggande af strejker.

Förslag om skiljedomstolar i tvister mellan arbetsgifvare och arbetare väcktes vid 1887 års båda riksdagar inom Andra Kammaren. Vid den förra hann motionen ej pröfvas och vid den senare afstyrktes den af tillfälligt utskott (utlåtandet n:o 13) och afslogs af Andra Kammaren.

Frågan återupptogs vid 1892 års riksdag genom motioner i båda kamrarne. Motionerna tillstyrktes af hvardera kammarens tillfälliga utskott (se utlåtandet n:o 11 i Första Kammaren och n:o 20 i Andra Kammaren) men afslogs af hvardera kammaren.

Äfven vid 1893 års riksdag upptogs frågan genom en i Andra Kammaren väckt motion, som dock afstyrktes af kammarens tillfälliga utskott (se utlåtandet n:o 11) hufvudsakligen af det anförda skäl, att den endast afsåg intressetvister, men ej rättstvister. Kammaren biföll utskottets hemställan med ogillande af motiveringen.

Vid Riksdagen 1895 väcktes inom Andra Kammaren i ämnet en motion, som tillstyrktes af kammarens tillfälliga utskott (i utlåtande n:o 22) och bifölls af Andra Kammaren, men afstyrktes af Första Kammarens tillfälliga utskott (i utlåtande n:o 17) samt afslogs af kammaren.

* I Andra Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande i frågan finnes intagen en redogörelse för den utländska lagstiftningen i ämnet. Utskottet tillåter sig att hänvisa till densamma.

Inom Första Kammaren väcktes vid 1897 års riksdag en motion om stiftande af en lag om skiljemän i mål angående arbetsinstitute. Den hänvisades till lagutskottet, som behandlade den i sammanhang med en motion om ändring af legostadgan och en annan om skydd för arbetsaftalets helgd. Utskottet, hvilket i utlåtande n:o 50 hemställde om en skrifvelse till Konungen med anhållan om utarbetande och framläggande för Riksdagen af förslag till sådana lagbestämmelser rörande arbetsaf-tal, som för vinnande af det i utlåtandet angifna syfte kunde anses er-forderliga, yttrade i motiven, att vid utredningen torde tagas i öfver-vägande, huruvida skiljedom kunde och borde i vidsträcktare mån, än lagen om skiljemän medgäfvé, användas vid tvister mellan arbetsgifvare och arbets-tagare. Utskottets hemställan bifölls af Första Kammaren, men afslogs af den Andra.

Då genom motionen nu fråga blifvit väckt om införande i vårt lands lagstiftning af förliknings- och skiljenämnder i tvister mellan arbetsgifvare och arbetare, synes utskottet det först böra tillses, i huru vidsträckt mån sådana nämnder skäligen må kunna ifrågasättas. Utskottet finner härvid, att då rättstvister mellan arbetsgifvare och arbetare torde vara mindre vanliga i vårt land och några särskilda skäl för bildande af special-domstolar för dessa tvister icke synas föreligga, dylika tvister böra fort-farande tillhöra de allmänna domstolarnes handläggning, der parterna ej vilja för tvistens slitande anlita lagen om skiljemän den 28 oktober 1887. Naturligtvis äro parterna alltid oförhindrade att åt hvilken som helst person eller myndighet, om hvilken de kunna sig förena, och som kan vilja mottaga förtroendet, uppdraga att söka bemedla förlikning dem emellan. Utskottet håller således före, att, i likhet med hvad motionärerna äfven synas hafva tänkt sig, inrättandet af de ifrågasatta förliknings- och skilje-nämnderna endast bör afse de s. k. intressetvister eller, närmare bestämdt, sådana tvister, hvilka icke tillhöra domstols handläggning.

Lika litet som en arbetare kan tvingas att, sedan den öfverenskomna arbetstiden gått till ända, kvarstanna i arbetsgifvarens arbete, lika litet må en arbetsgifvare kunna tvingas att drifva ett verk eller en affär under förhållanden, som han finner för sig ej förmånliga eller törhända rent af förlustbringande. Verkställandet af den skiljedom, en nämnd kan falla i tvist mellan arbetsgifvare och arbetare, måste således bero på parternas godkännande af densamma. Ett annat förhållande synes icke vara med vår rättsuppfattning förenligt. Är man således ense om att sådan skiljedom ej kan gå i verkställighet annorledes än efter parternas medgifvande, och

är uppenbart, att en förlikning förutsätter båda parternas biträdande af densamma, synes det ej heller böra ifrågasättas, att någon skulle kunna, mot sin vilja, tvingas att deltaga i de af förliknings- eller skiljenämnd anordnade förhandlingar, hvilkas resultat han ju kan vara på förhand besluten att icke godkänna. En sådan rättighet att undandraga sig förhandlingar inför förliknings- eller skiljenämnd synes vara dess nödvändigare, som framställda påståenden stundom kunna vara af den art, att någon förhandling om dem icke kan medgifvas. Fullständig frivillighet synes således vara grunden för anlitaudet af nämnden. Under sådan förutsättning torde ock nämndens verksamhet blifva mest fruktbarande.

Vid de kompromisser, som, efter mönstret af lagen om skiljemän, här i landet blifvit tillsatta för att afgöra någon intressetvist mellan arbetare och arbetsgifvare, torde man hafva iakttagit, att de skiljemän, som af parterna hvar å sin sida blifvit utsedde, gått till arbetet med förutfattad mening och uppsåt att i allt tala och rösta för den, som tillsatt dem. Hela tvisten har således fått afgöras af den gode man, som de valde eller annan myndighet utsett, och sjelfva sättet för dennes utkorande har just därför äfven varit förenadt med stridigheter. Det synes därför lämpligt och ändamålsenligt, att, enligt föredömet i de flesta främmande länder, förliknings- och skiljenämnder, derest ett sådant institut införes i vår lagstiftning, blifva åtminstone delvis permanenta, hvarigenom deras auktoritet och opartiskhet främjas.

Utskottet tänker sig således en förliknings- och skiljenämnd möjlig endast såsom en organisation, som vid intressetvister mellan arbetsgifvare och arbetare erbjuder sin bemedling för åstadkommande af förlikning eller sin åtgärd för åstadkommande af en skiljedom, utan att dock part må anses pliktig att antaga den erbjudna bemedlingen eller ställa sig en meddelad skiljedom till efterrättelse. Ledamöterna böra åtminstone till en del vara på förhand utsedde, dock på viss tid.

Äfven mot tanken på förliknings- och skiljenämnder i denna begränsade form torde dock mycket vara att erinra. Då ingåendet af förlikning eller hörsammandet af en skiljedom beror på vederbörandes fria vilja, har man ansett, att anordnandet af den förlikande eller dömande myndigheten borde ske på frivillighetens väg, i hvilken händelse institutionen, om den behöfdes, komme af sig sjelf. Öfvergåfves frivillighetens väg, invecklades frågan onödigt. Lagstiftningens och nämndernas ingripande skulle binda kapitalets och arbetets fria samverkan, inverka störande på förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare samt framkalla betänkliga rubbningar. För den ifrågasatta lagstiftningen hade man ingen ledning af svenska förhållanden, utan vore man hänvisad till stridiga teorier och

utländsk erfarenhet, hvars utsagor vore omtvistade. Det må ock kunna befaras, att i nämnderna skola insättas agitatorer, hvilka således erhålla ökadt fält för sin verksamhet, att, såsom förhållandet lär vara i England, vid förhandlingarne skall visa sig stridslystnad, att, då svårighet yppas att finna tillfredsställande grunder för ett utslag, önskan att å hvardera sidan framdraga alla omständigheter, som anses kunna på frågan inverka, skall göra förhandlingarne synnerligen långvariga, samt att strejker ofta kunna förekomma vid en tidpunkt, då det i anseende till ofördelaktiga konjunkturen kan för en arbetsgifvare vara synnerligen olägligt att framlägga sina räkenskaper till granskning. Träffades förlikning eller erhöles en skiljedom, skulle arbetsgifvarne i förra fallet juridiskt, i senare fallet moraliskt vara bundna att ställa sig vilkoren till efterrättelse. Det har uttalats tvifvel, huruvida arbetarne skulle känna sig på lika sätt bundne, samt fruktan att de skulle återkomma med sina yrkanden och att nämnderna komme att efter hand bifalla påståendena, huru orimliga de än vore, hvarigenom industrien skulle skadas och till slut omöjliggöras. Äfven om nämndernas verksamhet inskränktes, på sätt här ofvan angifvits, vore det att befara, att yrkanden på allt större magt för nämnderna skulle framkomma och efter hand genomdrivas.

Utskottet finner emellertid, att, om än på många håll förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare är godt och känslan af gemensamhet i intressen dem emellan är rådande, sådant dock icke är allmänt. Strejker synas höra till ordningen för dagen, och stundom följes strejk af blockad. Någon nöjaktig statistik om antalet och vidden af strejker och stängningar finnes väl icke, men af uppgifter, som meddelats utskottet, synes framgå, att i medeltal under de senare åren arbetsförlusten på grund af strejk eller stängning uppgått till omkring 100,000 arbetsdagar om året. Antagligen är detta tal för litet. Hvilken förlust arbetslönen under denna tid utgjort för arbetare, inses lätt. Svårare är att bedöma, hvilka förluster arbetsgifvarne gjort genom uteblifven vinst, förlorade beställningar eller skadade materialier. Att dessa varit betydande, torde få anses gifvet. Hvilken osäkerhet som arbetets nedläggande förorsakat inom industrien, samt hvilken skada som deraf vållats, kan åter icke beräknas. Beklagligt är äfven, att strejk vid ett eller annat tillfälle skett sålunda, att arbetarne öfvergifvit arbetet, medan arbetet varit i full gång, utsättande maskiner och råämnen för förstöring samt ångpannor för explosion. Spänningen har ibland så tillspetsats, att de strejkande arbetarne förgått sig med våld och hot mot arbetare, som icke velat deltaga i arbetets nedläggande, eller hvilka utfört arbete, som de strejkande öfvergifvit. Under sådana förhållanden synes samhället icke böra underlåta att åt de stridande gifva det tillfälle, som eu förliknings- och skiljenämnd erbjuder till tvistig-

heternas biläggande. Redan blotta tillvaron af en sådan nämnd, och medvetandet, att tvistefrågan kan genom fredlig förhandling inför nämnden vinna en lycklig lösning, torde stundom vara nog för att afhålla från arbetets nedläggande, och att underhandlingar lättare kunna inledas, innan striden utbrutit och sinnena deraf upptändts, torde icke motsägas. Sammansättningen af nämnden, der, jemte andra, arbetsgifvare och arbetare till lika antal ingå och båda sidornas sakkunskap och omdöme således äro representerade, erbjuder tillfälle till en opartisk utredning, af hvilken en förlikning kan framgå. I många fall torde förhandlingarna inför nämnden och de upplysningar, som dervid komma i dagen, kunna klargöra den ekonomiska ställningen och skingra månet missförstånd samt derigenom förhindra utbrytandet af strejk, på samma gång för sakfrågan främmande och tvistens lösning hindrande omständigheter aflägsnas. Att nämnderna skulle medföra så betänkliga följder, som stundom blifvit påstådt, har man ej anledning att befara; och der i någon industri eller i någon ort en ogynsam erfarenhet vunnits, eger ju en hvar att undandraga sig vidare förhandlingar inför nämnden. Utskottet anser det således böra tagas under öfvervägande, huruvida icke förliknings- och skiljenämnder i intressetvister mellan arbetsgifvare och arbetare böra inrättas.

Huru nämnderna komma att verka, beror för öfrigt af det sätt, på hvilket de komma att omfattas. Erfarenheten inom England angående förliknings- och skiljenämnderna gifver otvetydigt vid handen, att dessas auktoritet och förmåga att göra sina utslag gällande hufvudsakligen hvilat på det allmänna förtroende de åtnjuta och framför allt på disciplinen inom de båda organisationer af arbetsgifvare och arbetare, mellan hvilka nämnderna utgöra föreningslänken.

Utskottet, som förut antydt, att förliknings- och skiljenämnderna böra åtminstone till en del vara permanenta, föreställer sig, att i desamma böra ingå, förutom möjligen andra, arbetsgifvare och arbetare till lika antal. Att vidare yttra sig angående nämndernas sammansättning synes utskottet ej nu lämpligt, då frågan derom likasom frågan om institutionens anordnande i öfrigt kräver en omfattande utredning, som endast torde kunna verkställas genom Kongl. Maj:t.

Med åberopande af hvad nu blifvit anfördt får utskottet hemställa,

att Första Kammarerna måtte för sin del besluta, att Riksdagen må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes efter erforderlig utredning taga under öfvervägande frågan om inrättande af förliknings-

och skiljenämnder i intressetvister mellan arbetsgifvare och arbetare samt derefter för Riksdagen framlägga de förslag, som må finnas påkallade.

Stockholm den 18 april 1899.

På utskottets vägnar:

ROBERT DICKSON.
